

تاراج گنجینه‌های تاریخی افغانستان با بلدوزر

GETTY IMAGES منبع تصویر،

توضیح تصویر،
تصویر برج عیاران، دیوار بلخ (عکس از ۲۰۱۲)
اطلاعات مقاله

- نویسنده، کاوون خموش
- شغل، بی‌بی‌سی
- [Twitter, @KawoonKhamoosh](https://twitter.com/KawoonKhamoosh)
- ۲۹ جدی ۱۴۰۲ - ۱۹ جنوری ۲۰۲۴

تخریب و غارت، «وسیع و سیستماتیک» بوده است. این، شرح حال امروز مکان‌های باستانی افغانستان است که هزاران سال تاریخ و تمدن را در خود پناه داده‌اند. باستان‌شناس‌ها در پوهنتون شیکاگو می‌گویند محلات باستانی افغانستان زیر تیغه بلدوزر رفته و سلسله تخریب و غارت در زمان حکومت قبلی شروع شده و بعد از رسیدن گروه طالبان به قدرت همچنان ادامه داشته است. پیش از این، اطلاعات پراکنده‌ی از احتمال حفاری‌های غیرقانونی و کندن کاری بناهای تاریخی وجود داشت ولی این اولین بار است که به کمک نقشه برداری، سنجش از راه دور و سیستم‌های دریافت اطلاعات جغرافیایی باستان‌شناس‌ها می‌توانند با قاطعیت بگویند که این محلات بلدوزرکاری شده است.

محلّاتی که بر اساس تشخیص پژوهشگران بلدوزر شده است

بناهای تاریخی که در این فاصله بلدوزر شده شامل زیستگاه‌های کهنی است که بیشتر از ۳ هزار سال تا عصر برنز و فلز - قدمت دارند.

محوطه‌های باستانی که بلدوزر شده، عمدتاً در بلخ در شمال افغانستان واقع است که دو هزار سال پیش قلب باختر زمین بود. سرزمینی پهناور، غنی، متمول و متراکم که امپراتوری‌های بزرگی از جمله شهنشاهی هخامنشی در قرن شش قبل از میلاد در آن فرمانروایی می‌کرد. تخریب و تاراج تمدن‌های تاریخی

محل باستانی، ولایت بلخ

فعالیت‌هایی که پژوهشگران تشخیص داده‌اند

منبع: دانشگاه شیکاگو، تصویر از گوگل و CNES/Airbus

مرکز حفاظت از میراث‌های فرهنگی در پوهنتون شیکاگو می‌گوید که تا کنون موفق شده‌اند ۲۹۰۰۰ ساحه باستانی را در سراسر افغانستان شناسایی و ثبت کنند.

ولی بعد از سال ۲۰۱۸ بود که متوجه یک سری تغییرات عجیب در حومه بلخ شدند. وقتی تصاویر ماهواره‌ای را معاینه کردند متوجه ماشین‌هایی شدند که برای کندن زمین استفاده می‌شود. این ماشین‌ها در چند فاصله زمانی در مکان‌های باستانی فعالیت داشتند و از خود ردی به جا ماندند که پژوهشگران با دیدن آن از حضور بلدوزرها در نقاط تاریخی مطمئن شدند.

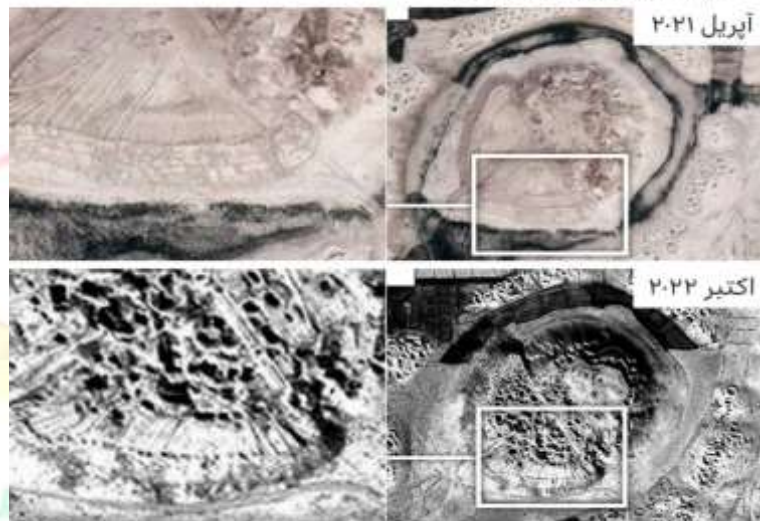
پروفسور گیل ستین، مسئول مرکز حفاظت از میراث‌های فرهنگی در دانشگاه شیکاگو می‌گوید نقاطی که به تازه‌گی بلدوزر شده بود در تصاویر بعدی نیز دیده می‌شود که در آن سوراخ‌هایی که دزدها کنده‌اند نیز به چشم می‌خورد.

پروفسور ستین می‌گوید: «در واقع افراد می‌آمدند و زمین‌های وسیعی را هموار می‌کردند تا غارت سیستماتیک محلات آسان شود... برای همین من می‌توانم با اعتماد بیشتری بگویم که دزدی در یک سطحی جریان دارد.»

همکاران پروفسور ستین دریافتند که ۱۶۲ منطقه باستانی با سرعت عجیب، هر هفته یک محل، بین سال‌های ۲۰۱۸ و ۲۰۲۱ تخریب شده و دزدی ۳۷ تایی آن پس از رسیدن گروه طالبان به قدرت نیز ادامه داشته است.

بسیاری از محلات تاریخی در بلخ شامل تپه‌های باستانی، شهر و قلعه، کاروان‌سراها و قنات‌ها است.

محل تاریخی، ولایت بلخ

منبع: دانشگاه شیکاگو/گوگل/دیجیتالگلوب

بیشترشان در حاشیه‌های بلخ موقعیت دارد که رفت و آمد به آن آسان نیست و از سال ۲۰۱۷ به این سو کار باستان‌شناسی در این محلات انجام نشده است.

مستندسازی بیشتر این ساحات باستانی در مراحل ابتدایی قرار دارد و مشخص نیست زیر خاک چه چیزی خفته است، اما حدود ۱۰۰ کیلومتر دورتر از مکان‌هایی که بلدوزر شده، بنای قدیمی طلا تپه با ۲۰۰۰ سال قدمت موقعیت دارد که دو هزار قطعه طلای نایاب باختری را در خود جا داده بود.

گنجینه باختری یا «گنج گم‌شده افغانستان» کان جواهرات ظریف و سکه‌های گرانبایی بود که در سال ۱۹۷۸ کشف شد.

سید رضا حسینی، پژوهشگر تاریخ در دانشگاه کمبریج سال‌ها در این مورد تحقیق کرده است در گفتگو با بی‌بی‌سی می‌گوید: «این محلات، اهمیت زیادی دارد چون نشان می‌دهد زنده‌گی در گذشته چطور بود. شهرها چطور ساخته شد. مردم چطور زندگی می‌کردند. در دل هر تپه می‌توان لایه‌هایی از یک تمدن را یافت.»

توضیح تصویر،

سید رضا حسینی، باستان‌شناس

او زاده بلخ است و در اوایل کار، در بررسی بسیاری از ساحات باستانی بلخ در شمال افغانستان از جمله نقاطی که بلدوزر شده، سهم گرفته است. برای همین وقتی تصاویر ماهواره‌ای تپه‌های بلدوزر شده را دید شوکه شد.

این باستان‌شناس با ابراز تاسف می‌گوید: «خیلی غم‌انگیز است. روح آدم می‌میرد وقتی می‌شنویم چنین اتفاقی می‌افتد... دیدن این که تاریخ و گذشته حذف می‌شود روح آدم را می‌کشد.»

غربال

Google

BBC

منبع: دانشگاه شیکاگو. تصاویر از گوگل و CNES/Airbus

هنوز مشخص نیست چه کسی پشت غارت و تخریب بناهای تاریخی بلخ است. باستان‌شناس‌ها ابتدا گمان کردند کار افراد داعش باشد اما این گروه چون قبل و بعد سقوط کابل حضور چندانی در شمال افغانستان نداشت، این احتمال قلم خورد.

پروفسور ستین می‌گوید این قابل تامل است که تخریب و غارت نقاط باستانی، در زمان حکومت قبلی زیر نظر محمد اشرف غنی، رئیس‌جمهوری پیشین شروع شده و بعد در حاکمیت گروه طالبان ادامه داشته است.

دولت اشرف غنی ضعیف بود و بخش‌هایی از افغانستان در کنترلش نبود. از جمله روستاهایی در اطراف بلخ که در سال‌های اخیر یکی از مراکز نبرد گروه‌های مختلف و جولانگاه زورمندان محل شده بود.

بلخ و مرکز آن شهر مزارشریف از اولین بزرگ‌شهرهایی بود که قبل از رسیدن طالبان به کابل در آگست ۲۰۲۱ سقوط کرد.

پروفسور ستین معتقد است غارت محلات تاریخی بلخ ممکن است کار افرادی باشد که قدرت و سرمایه خرید و اجاره ابزاری مثل بلدوزر را دارند و می‌توانند با این ماشین‌ها بدون این که «کسی به کارشان کاری داشته باشد» به راحتی به نقاط تاریخی بروند.

توضیح تصویر،

بخشی از ستون بنای نه‌گنبد در بلخ

سید رضا حسینی می‌گوید کندن کاری و دزدی نقاط باستانی از گذشته جریان داشته است و خودش شاهد چنین اتفاقاتی بوده است. حتا قبل از این که افغانستان را در سال ۲۰۰۹ ترک کند. به باور او: «اجازه حفاری دست زورمند محلی بود. افراد از سوی زورمندان محلی استخدام می‌شد که سایت‌ها را کندن کاری کنند. بدون اجازه زورمندان محلی کسی نمی‌توانست کاری کند.» او می‌گوید در مواردی افراد حتا خاک را غربال می‌کردند تا مطمئن شوند چیزی جا نمانده است و «برای آن‌ها ارزش تاریخی مهم نبود. می‌کردند و تخریب می‌کردند تا ببینند چه چیزی می‌توانند پیدا کنند.» او مثال می‌زند که در یک مورد با همکارانش تلاش کردند یکی از محلات باستانی را از یک فرمانده محلی پس بگیرند. او این ساحه باستانی را غصب کرده بود و در آن مواد مخدر کاشته بود.

قاجاق

توضیح تصویر،

تاج طلای مربوط به گنجینه باختری

طالبان وقتی اولین بار به قدرت رسید، بت‌های ۱۵۰۰ ساله بودا در بامیان را در سال ۲۰۰۱ تخریب کرد و جهان با دیدن آن غرق وحشت شد. این مجسمه‌ها زمانی بلندترین بت‌های ایستاده جهان بودند. بیست سال بعد در ۲۰۲۱، وقتی طالبان دوباره به قدرت رسیدند گفتند به میراث‌های تاریخی احترام می‌گذارند.

عتیق‌الله عزیزی، معاون وزارت اطلاعات و فرهنگ طالبان گزارش‌ها در مورد تخریب و غارت سیستماتیک محلات باستانی را رد می‌کند و می‌گوید واحد ۸۰۰ نفری برای حفاظت از بناها و آثار باستانی موظف شده است.

او به بی‌بی‌سی گفت: «ما تیم‌هایی را به محل روان کردیم تا از سایت‌ها بازدید کنند. من به شما اطمینان می‌دهم که هیچ‌کندن‌کاری در این نقاط اتفاق نیافتاده است.»

وزارت دفاع طالبان نیز در یک مورد خبر داد که پارسال سه نفر را به ظن قاچاق آثار باستانی بازداشت کرده است. این افراد متهم شده‌اند محموله‌ای شامل مجسمه، اجساد مومیایی شده، تاج طلا، کتاب و شمشیری قدیمی را با خود انتقال می‌دادند که ۲۷ میلیون دالر ارزش داشته است. طالبان گفته آن را به موزیم ملی افغانستان واگذار کرده و تحقیقات ادامه دارد.

توضیح تصویر،

عتیق‌الله عزیزی، معاون وزارت فرهنگ طالبان در یک ساحه باستانی در بلخ

پاسخ عتیق‌الله عزیزی را با پروفسور ستین در میان گذاشتم.

پروفسور ستین می‌گوید: «نمی‌دانم چرا این موضوع را انکار می‌کنند. شرم‌آور است چون شواهد و مدارک وجود دارد.»

او می‌افزاید که احتمال دارد آثار باستانی پس از دزدی شدن از افغانستان خارج و از راه ایران و پاکستان و کشورهای منطقه به اروپا، امریکای شمالی و شرق دور قاچاق شود. پروفسور ستین می‌گوید: «میراث‌های فرهنگی افغانستان در واقع جز میراث‌های فرهنگی جهان است و انصافاً این متعلق به همگی است. برای همین مهم است که ما از گذشته خود حفاظت کنیم حتا اگر این گذشته در جایی مثل افغانستان قرار گرفته باشد.»

آنچنان که پروفسور ستین می‌گوید پیدا کردن آثار دزدی شده کار دشواری است. به ویژه آثاری که هیچ گاهی ثبت و فهرست بندی نشده باشد. برای همین تلاش برای حفاظت از مکان‌های تاریخی اهمیت زیادی دارد.

این احتمال هم وجود دارد که بعضی از این آثار سر از موزیم/موزه‌ها، گالری‌های و حراجی‌های معتبر جهان در آورند و بی‌نام و نشان و تاریخ به نمایش و فروش گذاشته شود و رد آن برای همیشه گم شود.

